

Leokadia Juroszek

Zasoby kapitału społecznego w gminie Istebna

Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne nr 1, 65-84

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Leokadia Juroszek,
Instytut Socjologii,
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego,
e-mail: juroszek_lonia@wp.pl

ZASOBY KAPITAŁU SPOŁECZNEGO W GMINIE ISTEbNA

Abstrakt: Artykuł stanowi podsumowanie badań empirycznych prowadzonych na terenie gminy Istebna. Punktem wyjścia analizy jest koncepcja kapitału społecznego skonstruowana przez Roberta Putnama. Zaproponowana przez socjologa operacjonalizacja pojęcia „kapitału społecznego” pozwoliła na empiryczną weryfikację podstawowych założeń teoretycznych. Tekst jest prolegomeną do rekonstrukcji procesów aktywizowania społeczności lokalnej w gminie Istebna w oparciu o teorię średniego zasięgu.

Słowa kluczowe: kapitał społeczny, społeczeństwo obywatelskie, organizacje społeczne, partycypacja lokalna

1. Znaczenie kapitału społecznego dla tworzenia społeczeństwa obywatelskiego

Zgodnie z opinią wielu teoretyków i praktyków działających w sferze publicznej stan demokracji, jak również poziom rozwoju społeczno-gospodarczego zależą od funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego, czyli są związane pośrednio z poziomem kapitału społecznego. Jak pisze F. Fukuyama kapitał społeczny jest „czynnikiem niezbędnym do powstania zdrowego społeczeństwa obywatelskiego, czyli grup i stowarzyszeń stojących między rodziną a państwem. Społeczeństwo obywatelskie (...) jest uważane w powszechnej opinii za niezbędny element sprawnie funkcjonującej demokracji” (Fukuyama w: Harrison, Huntington 2003: 171). Badając poziom kapitału społecznego w gminie Istebna przyjąłem operacjonalizację pojęcia R. Putnama, który wniósł największe zasługi w spopularyzowaniu koncepcji kapitału społecznego. Putnam jest uznawany obecnie za najwybitniejszego badacza kapitału społecznego w ostatnich latach, a jego książka *Demokracja w działaniu* – najczęściej cytowanym dziełem w naukach społecznych w ostatnim dziesięcioleciu (Trutkowski, Mandes 2004: 60).

Definiując kapitał społeczny Putnam pisze, że „odnosi się on do takich cech organizacji społeczeństwa, jak zaufanie, normy i powiązania, które mogą zwiększyć sprawność społeczeństwa ułatwiając skoordynowane działania” (Putnam, 1995: 258). Przywołuje także w tym miejscu cytata Colemana: „Tak jak i inne postaci kapitału, kapitał społeczny jest produktywny, umożliwia bowiem osiągnięcie pewnych celów, których nie daloby się osiągnąć gdyby go

zabrakło. (...) Na przykład grupa, której członkowie wykazują, że są godni zaufania i ufają innym będzie w stanie osiągnąć znacznie więcej niż porównywalna grupa, w której brak jest zaufania” (Putnam 1995: 258).

W ujęciu Putnama „kapitał społeczny jest zbiorem takich kompetencji czy zdolności, które stanowią zasób cenny dla całej zbiorowości, a nie tylko dla jednostek. Jest to zdolność jednostek do tego, by rozwijać bogate życie stowarzyszeniowe w prawnych ramach społeczeństwa obywatelskiego, rozbudowywać struktury pośredniczące między ekonomią, a instytucjami politycznymi. (...) Stowarzyszenia i organizacje pośredniczące wytwarzają specyficzny typ norm i więzi społecznych, które potrafią najlepiej „naoliwić” twarde instytucje ekonomii i polityki oraz zdecydowanie usprawnić ich działanie” (Trutkowski, Mandes 2005: 61). Putnam wyróżnił dwa rodzaje kapitału społecznego:

kapitał wiążący (*bonding social capital*), który oparty jest na silnych i „gęstych” wewnętrznych więziach łączących podobnych do siebie członków grup, np. członków rodziny, sąsiadów, grupy etniczne. Jednocześnie wyklucza on z sieci relacji „obcych”, spoza danej grupy. Jest to kapitał zorientowany do wewnątrz, wzmacnia wewnętrzną identyfikację homogenicznych grup. Przykładem mogą być organizacje łączące członków danej grupy etnicznej czy danego wyznania, oraz różne grupy nieformalne jak kliki, czy układy mafijne;

kapitał pomostowy (*bridging social capital*), który charakteryzuje słabsze więzi zarówno rodzinne, jak i więzi z osobami z zewnątrz, jednak więzi te nie są już tak ściśle i nie mają charakteru wykluczającego. Ten rodzaj kapitału buduje związki między różnymi grupami w społeczeństwie. Jest zorientowany na zewnątrz i obejmuje osoby z różnych klas społecznych, o różnych statusach i poglądach. Charakteryzuje przykładowo ruchy obrony praw obywatelskich czy organizacje ekumeniczne.

2. Zasoby kapitału społecznego w gminie Istebna

Przeprowadzone przeze mnie badania miały na celu odpowiedź na pytanie, jaką rolę pełni kapitał społeczny w zrównoważonym rozwoju obszarów wiejskich. Odpowiedzi na to pytanie starałam się udzielić na podstawie badań terenowych prowadzonych w gminie Istebna. Wysoki poziom kapitału społecznego decyduje o tym, iż społeczność partycypuje w sprawach lokalnych, jej członków charakteryzuje postawa obywatelska, są bardziej skłonni współdziałać na rzecz dobra wspólnego. Przeprowadzone badania w wybranej gminie wiejskiej, będące przykładem mierzenia kapitału społecznego, dały odpowiedź na pytanie w jakich strukturach jest on gromadzony i czy badana gmina może oprzeć na nim swój rozwój lokalny, zgodnie z założeniami zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

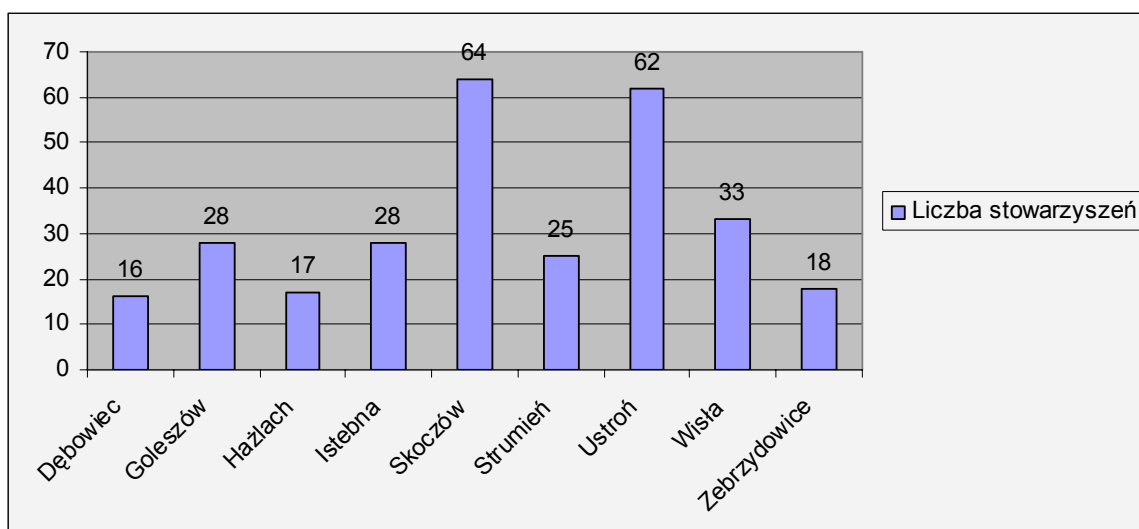
Jedną z form kapitału społecznego są według Putnama organizacje pozarządowe i partycypacja społeczna oraz zaangażowanie mieszkańców w sprawy lokalne, ich działania na rzecz lokalnej społeczności, a także poziom zaufania do współmieszkańców.

Rozmiary kapitału społecznego w gminie Istebna zostały oszacowane na podstawie informacji, jakie zostały zebrane w bezpośrednich wywiadach z mieszkańcami, przedstawicielami organizacji pozarządowych, wójtem gminy, dyrektorami szkół i proboszczami parafii oraz pośrednio poprzez analizę danych zastanych.

Organizacje społeczne w gminie Istebna

Jednym z ważnych typów struktur społecznych wytwarzających kapitał społeczny są organizacje pozarządowe. Liczba działających organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców jest traktowana jako jeden ze wskaźników kapitału społecznego, ponieważ są one wyrazem partycypacji obywateli w życiu publicznym, ich poczucia podmiotowości i chęci wpływu na los swój i innych osób. Uczestnictwo w takich organizacjach zwiększa przepływ informacji, upowszechnia normy współdziałania i postawy odpowiedzialności (Frykowski, Starosta w: Gorlach, Foryś 2005: 83). Na wsi liczba działających organizacji pozarządowych jest zazwyczaj niższa niż w mieście. Wynika to, jak pisze Klekotko, z tego, iż wieś ma inne wzory zaangażowania obywatelskiego niż miasto (Klekotko w: Gorlach, Foryś 2005: 107). W większych zbiorowościach, gdzie kontakty nie są tak bezpośrednie wspólne działanie wymaga utworzenia sformalizowanej struktury, zaś na wsi gdzie kontakty mieszkańców „twarzą w twarz” są o wiele bardziej powszechne i gdzie większość osób się zna, współpraca może się odbywać bez konieczności tworzenia organizacji. Jednakże we wsiach także występują lokalne organizacje, co więcej sieć tych organizacji jest bardziej rozbudowana niż się powszechnie uważa (Fedyszak-Radziejowska w: Wieruszewska, Gutkowska 2003: 57). Według danych uzyskanych ze strony internetowej Starostwa Powiatowego w Cieszynie, w Gminie Istebna zarejestrowanych jest 28 stowarzyszeń (w formie podstawowej, terenowe jednostki organizacyjne stowarzyszeń, stowarzyszenia kultury fizycznej, uczniowskie kluby sportowe, stowarzyszenia zwykłe) w innych gminach powiatu cieszyńskiego prezentuje poniższy wykres:

Wykres 1. Liczba stowarzyszeń zarejestrowanych w gminach powiatu cieszyńskiego

Źródło: www.powiat.cieszyn.pl/index2.htm

Jak wynika z powyższych danych najczęściej stowarzyszeń zarejestrowanych jest w Cieszynie, Skoczowie i Ustroniu. Na tle pozostałych gmin powiatu cieszyńskiego Itebna przedstawia się przeciętnie, zaś biorąc pod uwagę tylko gminy wiejskie (Brenna, Chybie, Dębowiec, Goleszów, Hażlach, Zebrzydowice), można zaobserwować, iż w Itebnej występuje więcej organizacji niż w pozostałych gminach, za wyjątkiem gminy Goleszów, gdzie liczba organizacji jest taka sama jak w gminie Itebna.

Nie udało się zdobyć informacji o funkcjonowaniu wszystkich organizacji widniejących w spisie. Na tej podstawie można przypuszczać, iż są to organizacje, których działalność w żaden sposób nie jest widoczna w gminie i prawdopodobnie już nie istnieją albo zawiesiły działalność. Tak więc, podobnie, jak zauważyli inni badacze (np. Kurczewski: 2003), liczba zarejestrowanych organizacji pozarządowych nie pokrywa się z liczbą organizacji aktywnych, których działalność można dostrzec w terenie.

W gminie Itebna funkcjonują organizacje o zróżnicowanym obszarze działania. Oprócz typowej wiejskiej organizacji społecznej zajmującej się ratownictwem, jaką jest OSP, działa także wiele stowarzyszeń zajmujących się kulturą i promowaniem regionu. Podstawą ich działania jest zachowane dziedzictwo kulturowe i bogata tradycja lokalna tego regionu. Istnieją także organizacje sportowe, skupiające głównie młodzież ze szkół, koła łowieckie zajmujące się po części ochroną zwierząt. Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe „Na Groniach”, które zajmuje się kwestią edukacji. Stowarzyszenie Agroturystyczne „Natura” również zostało zaliczone do organizacji z terenu gminy, mimo, iż skupia członków z całego powiatu, jednak mieszkańcy gminy Itebna uczestniczą w nim najliczniej. Do organizacji, której celem jest pomoc społeczna można zaliczyć Fundację Ojca Pio, działającą na rzecz niepełnosprawnych dzieci. Na terenie gminy funkcjonują także koła organizacji spoza regionu. Jest to Macierz Ziemi Cieszyńskiej – organizacja powstała w celu ochrony polskości, prowadząca później działalność edukacyjną, literacką i kulturalną. Dwa kolejne koła to Związek Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych oraz Polski Komitet Pomocy Społecznej, ale brak jest informacji o ich istnieniu. Liczbową charakterystykę badanych organizacji przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Charakterystyka organizacji pozarządowych w gminie Itebna

Nazwa organizacji	Liczba członków	Data powstania
Stowarzyszenie „Na Groniach”	30	2001
Stowarzyszenie „Pod Ochodzitą”	35	1996
Towarzystwo Miłośników Muzyki Beskidzkiej	15	2000
Towarzystwo Przyjaciół Muzeum regionalnego „Na Grapie”	20	1992
Macierz Ziemi Cieszyńskiej	12	1908

Wspólnota Istebnej, Jaworzynki, Koniakowa	30	2001
Kluby sportowe	120	Brak danych
Koło Łowieckie "Olza"	22	1975
Związek Podhalań Oddział Górali Śląskich	55	2005
Stowarzyszenie Agroturystyczne „Natura”	18	2002
OSP Koniaków Centrum (łącznie z drużyną młodzieżową)	102	1991
OSP Istebna Centrum (łącznie z drużyną młodzieżową)	120	1991
OSP Jaworzynka Centrum (łącznie z drużyną młodzieżową)	100	1991
Razem	679	X

Zródło: opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych w wywiadach oraz ze stron www

Najliczniejsze organizacje na terenie gminy to Ochotnicze Straże Pożarne oraz kluby sportowe, do których łącznie należy 120 osób, zaś do głównych jednostek OSP ponad 300 osób. Jednostki OSP funkcjonowały już przed 1991 rokiem, jednak tutaj została uwzględniona data nadania im formy stowarzyszenia. Najstarszą organizacją, jaka istnieje w gminie jest Koło Macierzy Ziemi Cieszyńskiej założone w 1908 roku, zaś najmłodszą Oddział Górali Śląskich Związku Podhalań działający od 2005 roku.

Przyjęty za Putnamem wskaźnik liczby organizacji na 1000 mieszkańców dla gminy Istebna wynosi 2,54. Jest to stosunkowo duża liczba, w porównaniu np. do województwa śląskiego, gdzie w 2004 roku wskaźnik ten wynosił 1,17 (www.portal.ngo.pl/files/badania.ngo.pl/public/badania2004/Podstawowe_fakty_2004_last.pdf).

Organizacje społeczne: cele, członkowie i aktywność w społeczności lokalnej

Stowarzyszenie Kulturalno - Oświatowe „Na Groniach” zostało powołane, aby oddziaływać na życie społeczne, inicjować i rozwijać działania zmierzające do poprawy możliwości edukacyjnych, pracy wychowawczej i edukacyjnej wśród dzieci i młodzieży. Jak mówi założyciel Stowarzyszenia:

„to Stowarzyszenie w założeniu odnosiło się do grupy osób, które tutaj na naszym terenie stanowią największy potencjał intelektualny, to znaczy nauczycieli, ze względu na poziom wykształcenia i również na pewne umiejętności.

Chodziło o to, żeby Stowarzyszenie było takim miejscem, gdzie można się spotkać i porozmawiać na różne tematy, można obejrzeć film, pokazać jakieś przedstawienie, zorganizować jakąś wystawę i w sumie na dzień dzisiejszy stowarzyszenie do tego się ogranicza, chociaż zostało w ogóle powołane ze względu na problem organizacji systemu oświaty na terenie gminy, jej funkcjonowania i poziomu kształcenia”. (wywiad nr 1)

Aktywność Stowarzyszenia w społeczności lokalnej polega na organizowaniu konkursów, np. powiatowy konkurs wiedzy o regionie, konkurs recytatorski, konkurs dla młodzieży gimnazjalnej związany z historią krzyży i kapliczek przydrożnych, konkurs „Ginący świat” dotyczący architektury regionalnej, spotkań z poezją, np. wieczór poświęcony Janowi Kochanowskiemu, spotkań związanych z filmem, dyskusji na sprawach związanych z edukacją i z kulturą. W przyszłości Stowarzyszenie zamierza współpracować z samorządem w „kwestii organizacji związanej z edukacją na naszym terenie” (wywiad nr 1).

Stowarzyszenie Miłośników Beskidzkiego Folkloru, Muzyki, Tańca i Śpiewu „Pod Ochodzitą” powstało, „aby Zespół Pieśni i Tańca „Koniaków” mógł zyskać osobowość prawną” (wywiad nr 2). Pełni ono rolę integrującą członków zespołu, daje poczucie wspólnoty. Zespół jest bardzo popularny, „jeździ na występy, festiwale międzynarodowe, organizuje bale góralskie, warsztaty, wystawy koronek, nagrywanie programów telewizyjnych” (wywiad nr 2). Jest także dobrze odbierany przez społeczność lokalną, „Zespół zawsze był dobrze postrzegany wśród tutejszej społeczności, był chlubą tego regionu” (wywiad nr 2).

Towarzystwo Miłośników Muzyki Beskidzkiej obecnie jest, jak mówi jego założyciel, „w stanie spoczynku” (wywiad nr 3). Zostało założone jako zespół muzyczny „Beskid Folk Band”. Celem działalności tego Towarzystwa było „krzewienie muzyki, nauka gry na instrumentach, organizacja imprez kulturalnych związanych z muzyką góralską, regionalną. Rolą stowarzyszenia było także głównie krzewienie muzyki regionalnej w nowej aranżacji takiej jak rock, pop” (wywiad nr 3). Członkowie zespołu mieli nagrać razem płytę, jednak nie udało się tego osiągnąć, co spowodowało zniechęcenie do dalszych działań. Można powiedzieć, że Stowarzyszenie było nastawione na osiągnięcie muzycznego sukcesu przez swoich członków, a nie na działalność dla ogółu społeczności. Skoro nie udało się osiągnąć celu, przyszedł kryzys i brak chęci do dalszego działania.

Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Regionalnego „Na Grapie” zostało powołane w celu prowadzenia Muzeum, zbierania eksponatów, organizowania warsztatów. Funkcjonuje również jako Zespół Regionalny „Jaworzynka”. Stowarzyszenie tworzą twórcy ludowi, nauczyciele, osoby emerytowane związane z zespołem regionalnym, ludzie zaangażowani w kulturę. Zajmują się oni oprowadzaniem zwiedzających po Muzeum. Niektórzy z nich są także członkami Zespołu i „bardzo dbają o ten zespół” (wywiad nr 4).

Poza tym aktywność Stowarzyszenia koncentruje się głównie na dzieciach, organizowane są dla nich konkursy związane z lokalną tradycją. Jak mówi członkini Stowarzyszenia: „To jest bardzo ważne dla podtrzymania tutejszej kultury, młode pokolenie uczy się, poznaje tradycję” (wywiad nr 4). Stowarzyszenie organizuje także wystawy promujące miejscowych twórców ludowych.

Koło Macierzy Ziemi Cieszyńskiej jest najstarszą organizacją działającą w gminie Istebna. Stowarzyszenie Macierz Ziemi Cieszyńskiej początkowo noszące nazwę Macierz Szkolna Księstwa Cieszyńskiego zostało założone w 1885 roku w Cieszynie przez wybitnego działacza walczącego o polskość, Pawła Stalmacha. Stowarzyszenie to zajmowało się opieką nad szkolnictwem na Śląsku Cieszyńskim i było zaporą przeciwko germanizacji (Kalendarz z Istebnej, Jaworzynki, Koniakowa, 2004: 43). W Istebnej Koło Macierzy powołane w 1908 roku i liczyło 50 członków, powstało także Koło w Jaworzynce liczące 30 osób (Kalendarz z Istebnej, Jaworzynki, Koniakowa, 2004: 42). Zostało powołane, aby „rozpowszechnić polskość. Wydawano książki, zakładano biblioteki, szkoły. Starano się przekazać mieszkańcom gminy tradycję polskości” (wywiad nr 5). Jego działacze, m. in. Ksiądz Emanuel Grimm i Karol Szmek pełniący funkcję prezesów Koła, byli wybitnymi osobowościami i wnieśli duże zasługi dla rozwoju edukacji i pielęgnowania tradycji oraz miejscowych zwyczajów. Po wojnie Koło, tak jak cała

Macierz Szkolna zostało zlikwidowane. W 1979 roku reaktywowano Koło pod nazwą Macierz Ziemi Cieszyńskiej – Towarzystwo Miłośników Regionu”. Do 1991 do Koła wstąpiło 509 członków. W późniejszych latach z Koła odeszło wielu członków i obecnie liczy ono 12 osób, które „starają się pielęgnować dzieło swoich przodków” (Kalendarz z Istebnej, Jaworzynki, Koniakowa, 2004: 46-47). Obecnie rolą Stowarzyszenia w społeczności lokalnej jest „szerzenie wśród młodego pokolenia tradycji i dorobku kulturowego naszej ziemi i całego Śląska Cieszyńskiego. Zainteresowanie młodzieży historią regionu. Dbanie o miejsca pamięci” (wywiad nr 5). Macierz współwydaje także Kalendarz Istebniański. Inicjatywy, jakie podjęło Koło w swojej powojennej działalności to m. in. odsłonięcie tablic upamiętniających pomordowanych mieszkańców Istebnej, Jaworzynki, Koniakowa przez hitlerowców w Jabłonkowie, odnowienie pomnika Pawła Stalmacha w Istebnej. „Macierz wpłynęła także na decyzję rady gminy, aby parkowi w centrum Istebnej nadać imię Pawła Stalmacha. Odsłonięto tablicę upamiętniającą księdza Emanuela Grimma” (wywiad nr 5). Jednakże to Koło czasy świetności ma już za sobą. Jak stwierdził w wywiadzie jeden z młodszych członków Koła „Obecnie spotykają się starsze osoby i opowiadają o starych czasach” (wywiad nr 5), nie ma zainteresowania ze strony młodszego pokolenia.

Wspólnota Istebnej, Jaworzynki, Koniakowa została powołana przez 30 osób, które były „zainteresowane tym wszystkim, co dzieje się w samorządzie. Typowe stowarzyszenie, którego w polu zainteresowań były działania związane z samorządem” (wywiad nr 1), z aktywnością lokalną. To organizacja, która

„miała się zająć tym zadaniem gminy określonym w ustawie o samorządzie gminnym jako edukacja samorządowa. Począwszy od zaznajamiania się z aktami prawnymi, ze sposobem funkcjonowania jednostek gminnych, z informacjami na temat działań samorządu, stowarzyszeń. W regulaminie były również kwestie związane z wyborami samorządowymi. Wspólnota zajmowała się taką informacją w postaci wydawanych ulotek biuletynów organizowania spotkań w terenie. Jako członkowie tej wspólnoty uważamy, że w gruncie rzeczy samorząd w bardzo małym zakresie realizuje ten punkt. (...) głównym założeniem albo przypomnieniem Wspólnoty było to, że samorządem nie jest gmina, ale jest ogół mieszkańców. To było główne hasło wspólnoty. Samorządem nie jest urząd, ale ogół mieszkańców. To staramy się ludziom uzmysławiać” (wywiad nr 1).

W przyszłości organizacja ma zamiar nadal prowadzić edukację obywatelską i promować ideę samorządności:

„Gmina jako urząd jest w pewnym sensie narzędziem ludzi. Narzędzie nie jest w stanie samo z siebie nic robić. W pierwszej kolejności uświadomienie sobie tego, że wybieramy radnych nie dlatego, żeby oni nami rządzili, ale po to, żeby oni realizowali nasze postulaty. A ta idea nie jest spełniana. W każdym razie wspólnota będzie tę ideę zdecydowanie promować i tę ideę społeczeństwa obywatelskiego upowszechniać” (wywiad nr 8).

Wypowiedź ta świadczy o silnym „duchu obywatelskim” wśród członków stowarzyszenia, co kreśli obraz zaangażowania obywatelskiego w badanej gminie bardzo odległy od stereotypowych przekonań i wyników innych badań socjologicznych.

Klub Piłkarski „Trójwieś” Istebna jest organizacją skupiającą 3 drużyny, liczące łącznie 70 piłkarzy. Rolą Klubu jest wypełnienie czasu wolnego dla młodzieży. Mecze są atrakcją imprez, np. Dni Istebnej, „ludzie mają okazję się spotkać, posiedzieć z rodzinami” (wywiad nr 6). Inne kluby sportowe to kluby działające głównie przy szkołach. W Młodzieżowym Klubie Sportowym Istebna w Szkole Podstawowej nr 1. trenują dzieci na poziomie szkoły podstawowej. „Członkowie tego klubu jeżdżą na zawody w całej Polsce. Można powiedzieć, że jest to czołowy klub, o ile nie najlepszy, w Polsce w tej kategorii wiekowej” (wywiad nr 6).

Uczniowski Klub Sportowy Istebna skupia młodzież gimnazjalną.

„Trenerami są nauczyciele wychowania fizycznego. Uczniowie startują we wszystkich zawodach w województwie i w Polsce. W tym sezonie jedna z zawodniczek zdobyła mistrzostwo Polski. Jest to również polska czołówka. Absolwenci idą do szkół sportowych do Szczyrku, Zakopanego, Bielska-Białej” (wywiad nr 6).

Członkami Narciarskiego Klubu Sportowego „Trójwieś Beskidzka” jest młodzież ponadgimnazjalna, która nie wyjeżdża z terenu Gminy. „Ci zawodnicy uprawiają narciarstwo wyczynowe, mają ciężkie treningi. Mają na swoim koncie spore osiągnięcia” (wywiad nr 6).

Istnieje także amatorski klub siatkarzy. Jego członkowie spotykają się i trenują we własnym zakresie.

Sport jest popularyzowany także poprzez organizację imprez i zawodów, np. „Bieg o Istebniański Bruclik” - impreza dla uprawiających narciarstwo biegowe, mająca ponad 30-letnią tradycję; turnieje piłki nożnej i halowej dla uczestników w różnym wieku; biegi przełajowe; turnieje szachowe; spartakiady zimowe.

„Podczas imprezy „Powiat bez Granic” odbyło się 9 dyscyplin sportowych, wzięło w nich udział ponad 700 zawodników, w czterech miejscach. Organizowane są także zawody dla

niepełnosprawnych. W 2001 roku zorganizowano mistrzostwa świata w biathlonie łuczniczym, uczestniczyło kilkanaście reprezentacji z całego świata. Odbywa się też impreza o nazwie „Bike Maraton”. W zeszłym roku po raz pierwszy została zorganizowana w Istebnej” (wywiad nr 6).

Koło Łowieckie „Olza” jest jednym z dwóch kół łowieckich działających na terenie gminy. Powstało przez odłączenie się od Koła Łowieckiego „Istebna” w 1974 roku (Kalendarz z Istebnej, Jaworzynki, Koniakowa, 2006: 57). Zadaniem Koła jest dbanie o zwierzynę, dokarmianie, ochrona selekcyjna zwierząt. Koło współpracuje ze szkołami, także spoza regionu. Organizuje wycieczki krajoznawcze, kuligi pogadanki w szkołach. Jego zadaniem jest także podtrzymywanie tradycji polowań z tego regionu. Koło utrzymuje kontakty z kołami łowieckimi z innych regionów Polski: „Polowania urządzamy też w innych regionach, dostajemy zaproszenia od innych kół łowieckich na polowania i imprezy. Pokazujemy wtedy naszą tradycję”. (wywiad nr 7) Zapewnia także integrację swoim członkom poprzez organizowanie np. spotkań wigilijnych, wyjazdów.

Społeczność lokalna ma okazję zapoznać się z tradycją polowań i działaniami Koła podczas festynów, dożynek kiedy to

„organizuje też Dni Lasu i Łowiectwa, wystawy psów, trofeów, konkurencje np. pokaz jak się poluje, jak wygląda etyczne polowanie. Prezentuje się sadzonki, nasiona różne rodzaje drzewa. Myśliwi z naszego Koła przychodzą odświętnie ubrani, wszystko w pełnej oprawie myśliwskiej, gra się hejnał na zbiórkę. Ludność może zobaczyć jak to wygląda, takie święto myśliwych” (wywiad nr 7).

Jak mówi informator: „Koło utrzymuje dobre stosunki z miejscową ludnością. Ludzie wiedzą, że nasza działalność jest potrzebna. Jedynym wyjątkiem są „zieloni” (wywiad nr 7).

Związek Podhalań Oddział Górali Śląskich został przede wszystkim powołany dlatego, aby „realizować dość duże inwestycje w zakresie kultury na styku z turystyką” (wywiad nr 1). Został utworzony z założeniem, że

„w jego skład wejdą osoby ze wszystkich stowarzyszeń jakie funkcjonują na terenie gminy i wtedy różne sprawy będzie o wiele łatwiej uzgadniać, jeśli chodzi o imprezy czy o jakiś kalendarz działań. Jeżeli jeden drugiemu pomoże, to ten efekt będzie dużo lepszy. Zobaczymy czy tak się stanie i liczymy na to. (...) Jest to największe stowarzyszenie, liczy prawie 120 członków, ale w poszczególnych ogniskach. (...) Ognisko jest w Koniakowie, Jaworzynce, Istebnej, w Brennej, w Ustroniu, w Jabłonkowie i w Mostach”. (wywiad nr 1)

Członkowie Związku to „przede wszystkim ludzie związani z kulturą, przykładowo członkowie kapeli Wałasi, członkowie stowarzyszenia „Na Grapie”. Takie było założenie, że razem łatwiej będzie działać na zasadzie wzajemnej współpracy” (wywiad nr 1).

Oddział funkcjonuje od niedawna, ale jak mówi informator jego plany na przyszłość są „bardzo duże, ogromne wręcz. Cały czas tylko siedzimy i piszemy”. Cztery lata temu powstał pomysł utworzenia w gminie Centrum Rzemiosła Artystycznego, ale pomysł ten nie został zrealizowany. Członkowie Oddziału postanowili „stworzyć organizację, która będzie silniejsza w swoim potencjale niż pojedyncze stowarzyszenie, która podola temu zadaniu i jeszcze

dodatkowo innym zadaniom". (wywiad nr 1) Inne plany Oddziału to

„duża inwestycja, gdzie jest projekt przygotowany przez starostwo ścieżka budownictwa, architektury górali śląskich od Jaworzynki aż po Brenną, to jest rozbudowa zagrody pasterskiej na Stecówce, to mini-skansen zagroda góralska na Dzielcu, arboretum roślinności Beskidu we współpracy z Nadleśnictwem Wisła, centrum kultury górali Beskidu Śląskiego jako sztandarowa inwestycja do wykorzystania i zagospodarowania przez stowarzyszenia związane z kulturą i tradycją. W tym pomieszczeniu byłaby taka sala, gdzie zespół regionalny mógłby bez skrepowania występować. Na dzień dzisiejszy takiego lokalu w całej gminie nie ma. Tu od razu widać tę potrzebę. Chcielibyśmy też zorganizować dużą salę wystawienniczą dla całej spuścizny Jana Wałacha. Jego dorobek jest także u nas potencjałem turystycznym. Prawdę mówiąc w 100% nie wykorzystanym". (wywiad 1)

Stowarzyszenie Agroturystyczne „Natura” powstało, aby stworzyć wspólny produkt agroturystyczny.

„Stowarzyszenie agroturystyczne rozwinęło się w sposób naturalny, gdyż tradycje wynajmowania pokoi na naszym terenie trwają już od kilkudziesięciu lat. Była to działalność znana w terenie. Chodziło o to, żeby przede wszystkim wymieniać się doświadczeniami żeby promować się wspólnie i żeby tworzyć wspólny produkt agroturystyczny. Bo, o ile sam kwaterunek każdy jest w stanie we własnym zakresie przygotować, to stworzenie produktu agroturystycznego, który wpłynie zdecydowanie na poprawę promocji, w ogóle na promocję agroturystyki i wypoczynku w danym terenie to już trzeba tworzyć wspólnie” (wywiad nr 1).

Ideą Stowarzyszenia jest przekonanie kwaterodawców, że wspólne działanie nie stanowi konkurencji, ale skuteczną formę promocji.

„Ja myślę, że w pewnym sensie bardzo jesteśmy na celowniku u tych wszystkich którzy podobną działalnością chcą się zająć albo już się zajmują. Bo jakby sam tego doświadczyłem, że ktoś tam podpatruje, ale bardzo jest nieufny, uważa że woli sam to robić. (...) Naszym celem jest pokazanie ludziom, że nam nie zależy na konkurowaniu z nimi, że ideą funkcjonowania stowarzyszenia jest pewna otwartość, pewna umiejętność pokazywania, nie ukrywania czegoś przed kimś, ale pokazywania na zewnątrz” (wywiad 1).

Stowarzyszenie ma swoją siedzibę w Cieszynie, a swoje oddziały ma w poszczególnych gminach. W gminie Istebna do Stowarzyszenia należy 18 członków. Niektórzy z nich prowadzili już działalność agroturystyczną wcześniej inni dopiero zaczynają. Działalność Stowarzyszenia obejmuje działalność organizacyjną, wymianę doświadczeń, wycieczki do innych gospodarstw, poszerzające wiedzę członków, działalność wydawniczą i imprezy agroturystyczne. „Co roku wydajemy katalog agroturystyczny. Pocztywki, foldery, wydaliśmy taki duży plakat agroturystyczny. Jeżeli chodzi o pobyt na targach turystycznych to Bielsko, Kraków, Warszawa, Słupsk. Jeśli chodzi o wycieczki to odwiedziliśmy to stowarzyszenie agroturystyczne w Sławkowie” (wywiad nr 1). Członkowie organizują imprezy we własnym gronie np. spotkanie noworoczne, organizują spotkania edukacyjne w zakresie pozyskiwania funduszy europejskich, możliwości pozyskiwania energii słonecznej, budowy przydomowych oczyszczalni ścieków, spotkania proekologiczne.

Towarzystwo Miłośników Regionu Istebnej, Jaworzynki i Koniakowa powstało, aby integrować osoby, które wyjeżdżają z terenu Gminy, by nie utraciły więzi z miejscem urodzenia. „Stowarzyszenie Miłośników Regionu odnosi się do tych osób, które wyjechały poza Istebną, czyli bardzo wąskie zainteresowanie, ale bardzo istotne, ponieważ tworzy tą więź z tymi” (wywiad nr1). Idea Towarzystwa jest bardzo aktualna obecnie gdyż jak mówi informator „(...) wyjeżdża nam dziesiątki jeśli nie setki młodych osób na Zachód. Wyjeżdżają całe młode rodziny do Irlandii, do Hiszpanii. Byłoby bardzo fajnie gdyby stworzyć możliwość trwałej więzi z miejscem urodzenia”. (wywiad nr 1) Drugim celem Towarzystwa jest ochrona dorobku istebniańskiego poety, Jerzego Porbosza, wydawanie jego utworów. Co rok lub co dwa lata Towarzystwo organizuje także spotkania „dzieci Istebnej”, osób mieszkających w różnych częściach Polski i zagranicą. Spotkania te, zdaniem informatora nie mają niestety „później jakiegoś przełożenia na jakieś podejmowanie inicjatyw” (wywiad nr 1), ale być może pojawi się wspólna inicjatywa wraz z Oddziałem Górali Śląskich związana z nawiązaniem kontaktu z potomkami emigrantów, którzy wyjechali z Istebnej na przełomie XIX i XX wieku do Stanów Zjednoczonych. „ (...) Obecnie tam trzecie pokolenie tych naszych rodaków żyje i są oni bardzo zainteresowani nawiązaniem współpracy”. (wywiad nr 1)

Fundacja Ojca Pio została założona przez mieszkańca Istebnej, jej celem jest opieka nad dziećmi niepełnosprawnymi umysłowo. Fundacja wybudowała duży obiekt, w którym będą przebywać dzieci niepełnosprawne. Już odbyły się tam spotkania dzieci z terenu, które są niepełnosprawne a funkcjonują w rodzinach. W dalszych planach fundacji jest prowadzenie warsztatów terapii zajęciowej.

„Fundacja nie poprzestanie na wybudowaniu tego obiektu, ale w przyszłości będzie budować albo adoptować te warsztaty terapii zajęciowej. Bo ideą tego jest danie tym niepełnosprawnym możliwości realizowania się. (...) Miernikiem poziomu kultury jest stosunek osób zdrowych do chorych. Jeżeli takiej fundacji albo takiego akcentu w danej społeczności brakowało to znaczy że coś jest nie tak. I tutaj się można tylko cieszyć że akurat w naszej społeczności też fundacja, która w centrum zainteresowań postawiła człowieka chorego, niepełnosprawnego jest. To jest bardzo optymistyczne” (wywiad 1).

Ochotnicza Straż Pożarna jest najliczniejszą organizacją działającą na terenie gminy. Według danych funkcjonuje 8 jednostek. Biorą one przede wszystkim udział w akcjach ratowniczych przeprowadzanych w czasie pożarów, innych klęsk i zdarzeń.

Rolą OSP jest, oprócz gaszenia pożarów, także zabezpieczanie różnych imprez, zapewnienie ochrony przeciwpożarowej, organizowanie zawodów, ćwiczeń pokazowych dla ludności, pogadank dla uczniów w szkołach. Udostępnia także salę na wesela i inne duże imprezy. Zaangażowanie członków OSP w życie społeczności lokalnej polega głównie na udziale w uroczystościach państwowych i gminnych:

„Członkowie naszej OSP biorą udział w uroczystościach kościelnych, jest sztandar, gra nasza strażacka orkiestra. Na uroczystościach pogrzebowych, kiedy umiera ktoś zasłużony dla gminy orkiestra też zawsze gra. Także przy świętach państwowych takich jak 11 listopada, 3 maja. Orkiestra jest także przy uroczystościach gminnych, np. przy otwarciu gimnazjum” (wywiad nr 9).

Informator z OSP w Jaworzynce-Centrum podkreślał w wywiadzie również to, że „w czynnie społecznym członkowie OSP remontowali boisko sportowe w Jaworzynce”. (wywiad nr 9) oraz, że „Strażacy organizują także Dzień Strażaka, jest to jedna impreza gminna, a oprócz tego w każdej wsi są obchodzone także uroczystości kościelne”. (wywiad nr 9)

Ważną rolę jeśli chodzi o podtrzymywanie tożsamości mieszkańców i budowanie więzi pełnią także zespoły regionalne „Istebna”, „Koniaków” i „Jaworzynka”. W Koniakowie funkcjonuje także dziecięcy zespół „Mały Koniaków” Dzięki ich działalności jest zachowywane bogactwo folkloru górskiego z tego regionu. Mają bogatą tradycję i wiele osiągnięć na swoim koncie. Uczestnictwo w zespole jest często kontynuacją tradycji rodzinnej, zdarza się, że w zespole występują razem trzy pokolenia. Sprzyja to poczuciu wspólnoty i budowaniu więzi.

Staralam się także zbadać jak wygląda uczestnictwo młodzieży w życiu organizacji społecznych w Gminie, ponieważ postawy obywatelskie mogą być kształtowane jeszcze w dzieciństwie, w szkole podstawowej i później. We wszystkich badanych jednostkach OSP funkcjonują drużyny młodzieżowe, do których należy kilkunastu członków. W zespołach regionalnych również uczestniczą dzieci i młodzież. W gimnazjum w Istebnej działa młodzieżowa kapela „IsKoJa” (www.ug.istebna.pl/?p=artykulyShow&iArtykul=540). Młodzież uczestniczy w drużynach sportowych, w szkolnych kółkach zainteresowań, które działają we wszystkich badanych przeze mnie szkołach, a także w organizacjach przykościelnych, takich jak oazy i schola.

Bardzo istotną rolę pełni także Ośrodek Pracy Pozaszkolnej podlegający Starostwu Powiatowemu w Cieszynie. Ośrodek ten działa bardzo prężnie, pełni on rolę aktywizującą i profilaktyczną dla dzieci i młodzieży. Odbywają się tam zajęcia w następujących pracowniach: pielęgnowania folkloru, sztuki ludowej, edukacji regionalnej, muzyki, edukacji europejskiej. Dzieci uczą się tutaj haftu, koronczarstwa, rzeźby, gry na instrumentach (keyboard, gitara, instrumenty pasterskie), języków obcych, tańca. Te grupy również stanowią potencjał w którym kapitał społeczny jest wytwarzany, ponieważ nawiązują się kontakty, zaangażowani są także rodzice, działa trzyosobowa rada rodziców i wspiera pracę personelu ośrodka.

Prezentacja tych organizacji społecznych miała na celu ukazanie różnorodności działań jaką podejmują one na terenie Gminy Istebna. zarówno Liczba jak i aktywność tych organizacji pozwala twierdzić, że aktywność społeczna w badanej gminie jest bardzo rozwinięta. Jej mieszkańcy są zaangażowani społecznie i świadomi możliwości jakie stwarza działanie w grupie. Chociaż cele, aktywność i rola w społeczności lokalnej tych organizacji są różne to niewątpliwie wszystkie one wytwarzają więzi, kreują uczestnictwo oraz uczą współpracy i wspólnego osiągania celów. Są to działania niezbędne do tego, aby wychować „wrażliwego” obywatela, zaangażowanego w sprawy lokalne. Część przedstawicieli badanych organizacji deklarowała, że ich stowarzyszenie współpracuje z innymi na terenie gminy. Były to w szczególności organizacje, których zakres działania częściowo się pokrywa lub uzupełnia się, np. współpraca Stowarzyszenia Agroturystycznego ze stowarzyszeniami kulturalnymi. Szczególnie w przypadku, gdy jedna lub kilka osób należy do kilku organizacji. Niektóre organizacje współpracują także z Gminnym Ośrodkiem Kultury przy organizacji imprez.

Problemy badanych organizacji społecznych w ujęciu ich członków i liderów

Prezentacja problemów na jakie napotykają te organizacje może być pomocna w uchwyceniu barier utrudniających rozwój inicjatyw oddolnych i budowanie kapitału społecznego poprzez sformalizowane struktury jakimi są stowarzyszenia. Najważniejsze problemy, które były wymieniane przez członków organizacji społecznych to:

- Brak miejsca, w którym członkowie mogliby się spotykać „Tutaj w ogóle jest taki problem z miejscem dla stowarzyszeń. Poza strażą pożarną, która jest bardzo konkretnie przypisana do konkretnego budynku, zadania, majątku oni mają ten swój majątek, zarządzają nim. Każdemu stowarzyszeniu o wiele łatwiej funkcjonować w oparciu o jakąkolwiek jednostkę, którą ono prowadzi (...)” (wywiad nr 1).
- Słaby potencjał, mała ilość członków faktycznie zaangażowanych w działalność organizacji. „Poza OSP ta działalności innych stowarzyszeń jest taka bez koncepcji. Tych stowarzyszeń jest w miarę dużo, każde jakoś tam funkcjonuje, ale nie do końca realizuje swoje aspiracje i zamierzenia, nie spełnia tego wszystkiego, co jest jego celem. W związku z tym potencjał tych stowarzyszeń jest zbyt słaby, jest zbyt duże rozproszenie tych stowarzyszeń i zbyt mała liczba osób bezpośrednio z nimi związanych. One zazwyczaj funkcjonują w oparciu o jedną, góra trzy osoby To jest mankamentem tych wszystkich stowarzyszeń. Zazwyczaj jest to jedna osoba, która to ciągnie, druga jakoś tam pomaga, ta trzecia też jakoś tam kibicuje, a reszta to przyjdzie, skorzysta, ale w gruncie rzeczy idzie w swoją stronę” (wywiad 1). „Niestety członkowie już wykazują małe zainteresowanie, jest kilku aktywnych, reszta jakoś nie ma przekonania. Ludzie są chętni, ale trzeba za nimi chodzić” (wywiad nr 4). „Mało jest ludzi, którzy chcą działać społecznie” (wywiad nr 6).
- Brak zainteresowania ze strony młodych osób, trudności z pozyskaniem nowych członków, brak lidera.
- Brak środków finansowych, niektóre stowarzyszenia mają oczekiwania wobec władz gminy, że powinna je lepiej wspierać „Kiedy np. potrzebny był środek lokomocji, żeby dojechać na koncert czy jakiś festiwal i zwracano się z prośbą do gminy o pomoc - była odmowa. Czasem gmina pomagała, ale niewiele, na koncerty dawali, ale mało” (wywiad nr 3). Z kolei jeden z informatorów wskazywał na możliwości jakie mają stowarzyszenia dla pozyskiwania środków z zewnątrz: „Znam takie samorzady, które nawet 10 lat temu w pewnym sensie zainwestowały w stowarzyszenia. Na dzień dzisiejszy te stowarzyszenia żyją całkowicie samodzielnie, nawet w ogóle nie patrzą na garnuszek gminy, ale pozyskują bardzo duże pieniądze, 20 do 30% budżetu gminy z zewnątrz, czyli są takim dodatkowym motorem napędzającym rozwój” (wywiad nr 1).
- Brak współpracy z samorządem, nieświadomość władz Gminy dotycząca roli stowarzyszeń i niechęć do ich wpierania. Szczególnie jeden z informatorów podkreślał ten problem. Jego zdaniem świadczy o tym fakt, nieprzekazania odremontowanych boisk klubowi sportowemu czy sprzedaż domku, w którym odbywały się spotkania Koła Macierzy Ziemi Cieszyńskiej. Samorząd

nie realizuje także jego zadaniem swego zadania w zakresie edukacji obywatelskiej. Te zarzuty wobec samorządu są interesujące w świetle uchwały, jaką przyjął samorząd dotyczącą współpracy z organizacjami pozarządowymi (załącznik nr 1: Program współpracy Gminy Istebna z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami uprawnionymi do prowadzenia działalności pożytku publicznego na rok 2006). Według relacji części informatorów władze gminy nie są skłonne wspierać działań organizacji społecznych, zaś władze deklarują taką chęć. Z moich obserwacji wynika, iż te organizacje, których członkowie są pracownikami Urzędu Gminy współpracują z samorządem poprzez wspólne organizowanie imprez z Gminnym Ośrodkiem Kultury. Przedstawiciel Koła Łowieckiego również wskazał, że „Kolo otrzymuje wsparcie ze strony gminy, są trudne warunki w dokarmianiu zwierzyny, więc gmina pomaga” (wywiad nr 7).

Organizacje nieformalne w gminie Istebna

Do organizacji nieformalnych zaliczyłam grupy działające przy parafiach. Jak pisze Putnam, społeczności, których członkowie razem uczestniczą w życiu kościoła są bogate w kapitał społeczny. Cytuje też pastora C. McMullena, który mówi: „Kościół to ludzie. To nie budynek, to nie instytucja, ale wzajemne relacje pomiędzy ludźmi” (Putnam 2000: 66). Grupy religijne zdaniem Putnama wspierają społeczną aktywność, są inkubatorem umiejętności społecznych, norm, zaangażowania obywatelskiego. Ich członkowie są także bardziej skłonni do zaangażowania się inne formy aktywności, poza kościołem. Organizacje kościelne są źródłem więzi nieformalnych (Putnam 2000: 66).

Według informacji zebranych w wywiadach z proboszczami przy każdej z badanych parafii funkcjonuje przynajmniej kilka organizacji. Liczbę grup działających w poszczególnych parafiach oraz liczbę ich członków i obszar działania w poszczególnych parafiach przedstawiają poniższe tabele.

1) Parafia rzymsko-katolicka w Koniakowie liczy 3511 parafian. Działa w niej 7 grup liczących łącznie 435 osób.

Tabela 2. Struktura grup parafialnych działających w parafii rzymsko-katolickiej w Koniakowie

Nazwa grupy	Liczba członków	Częstotliwość spotkań
Zespół charytatywny	7	1/m-c
Młodzieżowy Ruch Oazowy	80	1/tydzień
Oaza Rodzin	5	1/m-c
Służba liturgiczna	48	1/tydzień

Dzieci Marii	20	1/tydzień
Schola	25	1/tydzień
Żywy różaniec	250	1/m-c

Źródło: Badania własne

Jest to parafia posiadająca najwięcej parafian najliczniej uczestniczącą też oni w funkcjonujących grupach. Działają tu grupy skierowane do różnych kategorii społecznych, do dzieci (Dzieci Marii), młodzieży (Młodzieżowy Ruch Oazowy), rodzin (Oaza Rodzin), o zróżnicowanym profilu działalności np. schola - śpiew, zespół charytatywny – pomoc potrzebującym.

2) Parafia rzymsko-katolicka w Istebnej Centrum liczy 2850 parafian. Działa tam 11 grup, skupiających łącznie 270 osób. Tabela 3. przedstawia strukturę tych grup.

Tabela 3. Struktura grup działających w parafii rzymsko-katolickiej w Istebnej-Centrum

Nazwa grupy	Liczba członków w	Częstotliwość spotkań
5 Kólek różańcowych	100	1/m-c
Stowarzyszenie Rodzin Katolickich	12	1/2 m-ce
Zespół charytatywny	10	w miarę potrzeby
Młodzieżowy Ruch Oazowy	60	1/tydzień
Stowarzyszenie Dzieci Marii	40	1/tydzien
Służba liturgiczna	40	1/tydzień
Oaza Rodzin	8	1/m-c

Źródło: badania własne

W parafii w Istebnej działa najwięcej grup. Mają one zróżnicowany charakter. Tutaj także funkcjonuje zespół charytatywny, wychodzący niejako poza sferę związaną ściśle z życiem duchowym kościoła, a skupiający się bardziej na praktycznej pomocy potrzebującym. Poza tym są też dwie grupy skupiające rodziny.

3) Parafia rzymsko-katolicka w Jaworzynce-Centrum liczy 2027 parafian. Działają w niej jedynie 3 grupy, które skupiają łącznie 105 członków. Strukturę grup przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Struktura grup działających w parafii rzymsko-katolickiej w Jaworzynce-Centrum

Nazwa grupy	Liczba członków	Częstotliwość spotkań
Akcja Katolicka	30	1/m-c
Stowarzyszenie Dzieci Marii	60	1/tydzień
Służba liturgiczna	15	1/tydzień

Źródło: badania własne

W tej parafii uczestnictwo w grupach w niej działających jest niewielkie w stosunku do liczby parafian. Istnieją jedynie trzy grupy. Najwięcej osób liczy grupa dziecięca. Jest to jedyna parafia spośród badanych, w której funkcjonuje Akcja Katolicka będąca stowarzyszeniem ogólnopolskim.

4) Parafia rzymsko-katolicka w Jaworzynce-Trzycatku, jest znacznie mniejsza od poprzednich i liczy tylko 700 parafian. Działa w niej 12 grup, do których łącznie należą 195 osób. strukturę tych grup przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Struktura grup działających w rzymsko-katolickiej parafii w Jaworzynce-Trzycatku

Nazwa grupy	Liczba członków	Częstotliwość spotkań
10 Kólek różańcowych	150	1/m-c
Stowarzyszenie Dzieci Marii	30	1/tydzień
Służba liturgiczna	15	1/tydzień

Źródło: badania własne

W parafii tej funkcjonują głównie kółka różańcowe skupiające najwięcej osób, poza tym jest grupa przeznaczona dla najmłodszych parafian oraz tak jak w innych parafiach służba liturgiczna skupiająca mężczyzn. Interesujący jest fakt, iż parafia ta liczy stosunkowo niewielu parafian, ale wykazują się oni dużym uczestnictwem w działających tam grupach.

5) Parafia ewangelicko-augsburska w Istebnej jest znacznie mniejsza i liczy 293 parafian. Działa tam 6 grup skupiających łącznie 87 członków. Strukturę tych grup przedstawia tabela 6.

Tabela 6. Struktura grup działających w parafii ewangelicko-augsburskiej w Istebnej

Nazwa grupy	Liczba członków	Częstotliwość spotkań
Muzyczny Zespół Młodzieżowy	7	w miarę potrzeby
Grupa modlitewna	5	1/tydzień
Kolo Pań	20	1/m-c
Grupa młodzieżowa	15	1/tydzień
Nauczyciele Szkołki Niedzielnej	10	1/m-c
Dzieci ze szkoły niedzielnej	30	1/tydzień

Źródło: badania własne

Do grup w tej parafii należy najmniej osób, przy czym należy zauważyć, że liczba parafian jest tam znacząco mniejsza w porównaniu z parafiami rzymsko-katolickimi. Istniejące grupy skupiają wszystkie grupy wiekowe, szczególnie osoby młode (zespół młodzieżowy, grupa młodzieżowa, nauczyciele szkoły niedzielnej).

Grupy kościelne spotykają się w większości regularnie, co tydzień lub co miesiąc. Uczestnictwo w nich jest zróżnicowane. Można zauważyć, iż większa liczba grup nie oznacza wcale większej liczby osób należących do nich. Najwięcej członków liczą grupy działające przy parafiach w Koniakowie i Istebnej Centrum, jednak biorąc pod uwagę procentowy udział parafian w tych grupach nie plasują się one w czołówce, co przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7. Procentowy udział parafian w grupach działających w parafiach

Nazwa parafii	Liczba parafian	Procent parafian należących do grup
Parafia rzymsko-katolicka Koniaków	3511	12%
Parafia rzymsko-katolicka Istebna-Centrum	2850	9%
Parafia rzymsko-katolicka Jaworzynka-Centrum	2027	5%
Parafia rzymsko-katolicka Jaworzynka-Trzycatek	700	28%
Parafia ewangelicko-augsburska Istebna	293	29%

Źródło: badania własne

Porównując procentowy udział parafian w różnych grupach można zauważyć, iż największą liczbę aktywnych osób w stosunku do liczby parafian ma parafia ewangelicko-augsburska i parafia w Jaworzynce-Trzycatku, zaś najmniej aktywni są parafianie w Istebnym Centrum.

Można powiedzieć, że organizacje działające na terenie parafii stanowią ważne źródło kapitału społecznego w gminie Istebna. Zarówno ich różnorodny charakter, jak i krąg aktywnych członków, który odzwierciedla skład społeczny parafian pozwala stwierdzić, że parafie stanowią bardzo ważne centrum aktywizowania mieszkańców i przygotowują ich do działania w środowisku lokalnym.

Partycypacja lokalna i jej formy

Partycypacja lokalna wyraża się na dwa sposoby, a mianowicie poprzez udział w wyborach i poprzez uczestnictwo w wydarzeniach i imprezach organizowanych na szczeblu lokalnym.

Jednym ze wskaźników partycypacji lokalnej jest udział w wyborach samorządowych. Wskaźnik ten jest uznawany za aspekt behawioralny postawy wobec środowiska lokalnego i jest traktowany jako kluczowy miernik zaangażowania w sprawy lokalne. Niski udział w wyborach lokalnych natomiast świadczy o niskim poziomie kapitału społecznego. Choć należy pamiętać, że nie jest to jedyny przejaw zaangażowania w sprawy lokalne, poza nim mogą być przyjęte też „inne formy aktywności, takie jak uczestnictwo w spotkaniach wyborczych lub agitacja na rzecz swojego kandydata” (Frykowski, Starosta w: Gorlach, Foryś 2005: 84). Putnam zaś pisze, że głosowanie jest najbardziej powszechną formą politycznej aktywności i wyrazem demokratycznej zasady równości. Biorący udział w wyborach są bardziej skłonni do bezinteresownej pracy na rzecz innych i uczestnictwa w spotkaniach dotyczących spraw lokalnych i kooperacji ze współmieszkańcami na rzecz społeczności lokalnej (Putnam, 2000: 35).

Wskaźnikiem zaangażowania w sprawy ponadlokalne jest frekwencja w wyborach do Sejmu i Senatu oraz wyborach prezydenckich. Mimo, iż udział w tych wyborach nie przekłada się na natychmiastowe efekty dla społeczności lokalnej, to jednak świadczy on o akceptowaniu systemu demokratycznego (Frykowski, Starosta w: Gorlach, Foryś 2005:84).

Frekwencja w ostatnich wyborach w gminie Istebna wyniosła:

- Do Sejmu i Senatu: 47,2%
- Wybory prezydenckie: 60,6%
- Do samorządu terytorialnego: 65%

Dla porównania w całym województwie śląskim frekwencja w wyborach do Sejmu i Senatu wynosiła 39,4%, a w wyborach prezydenckich 49,2%, zaś średnia krajowa wynosiła odpowiednio 40,57% i 50,99% (www.prezydent2005.pkw.gov.pl).

Porównując te dane można stwierdzić, iż frekwencja w gminie Istebna była nieco wyższa niż

frekwencja w województwie śląskim i w kraju, co dobrze świadczy o postawach obywatelskich mieszkańców tej gminy. Frekwencja w wyborach samorządowych była dużo wyższa w porównaniu do średniej krajowej (44,33%) i wojewódzkiej (39,92%), która nota bene była najniższą ze wszystkich województw w kraju (www.wybory.com.pl/article/articleview/20/1/9/). Jest to przejaw zaangażowania ponad połowy obywateli w sprawy związane z ich najbliższym otoczeniem.

Wskaźnikiem zaangażowania w sprawy publiczne jest również procent mieszkańców uczestniczących w zebraniach dotyczących spraw ich wsi. Według relacji sołtysów poszczególnych wsi liczba osób uczestniczących w zebraniach wiejskich wahała się od 100 w Jaworzynce do 200 w Koniakowie i Istebnej. Stanowi to około 3% mieszkańców. Procentowo jest to niewiele, biorąc pod uwagę liczbę mieszkańców wsi, ale z drugiej strony ponad sto osób na zebraniach wiejskich stanowi dość dużą grupę, jak na warunki wiejskie.

Partycypacja lokalna może wyrażać się także poprzez uczestnictwo w imprezach odbywających się na terenie gminy, organizowanych przez np. Gminny Ośrodek Kultury lub szkoły. Wywiad przeprowadzony z wójtem potwierdza uczestnictwo dużej liczby mieszkańców w takich imprezach. „Na pewno ludzie bardzo angażują się w imprezy kulturalne i rekreacyjne – frekwencja mieszkańców na gminnych festynach czy dożynkach jest czasem imponująca” (wywiad nr 27). Nie ma także problemów z frekwencją na innych imprezach, organizowanych przez OSP („Dzień Strażaka i Pokazy Służb Mundurowych”) czy szkoły np. „Imieniny SP 1 w Jaworzynce”, podczas których, jak pisze dyrektor szkoły „licznie odwiedzili nas także nauczyciele emeryci, rodzice i dziadkowie” (www.ug.istebna.pl/?p=artykuly>Show&iArtykul=498). Z powyższych informacji wynika, że tutejsza społeczność bierze aktywny udział w imprezach odbywających się na terenie gminy. Pozwala to stwierdzić, że ta forma kapitału społecznego jest także dobrze rozwinięta.

Innym wskaźnikiem kapitału społecznego na szczeblu lokalnym może być miara zdolności organizacyjnych przyjęta przez Frykowskiego i Starostę, którą jest kwota zebrana w danej społeczności w ramach akcji Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy (WOŚP). Rezultaty tej akcji zdaniem wymienionych autorów „informują zarówno o ofiarności na cele społeczne, jak i o zdolności do mobilizacji w doraźnych przedsięwzięciach. Samo zorganizowanie sztabu akcji wymaga dużego zaangażowania i współpracy licznej liczby osób i świadczy o sporym potencjale społecznego współdziałania. Ponadto udział w akcjach charytatywnych jest wyrazem akceptacji wartości prospołecznych” (Frykowski, Starosta w Gorlach, Foryś 2005: 85).

W Istebnej akcja WOŚP odbyła się dwukrotnie. W 2006 roku sztab utworzyło 28 wolontariuszy. Byli to uczniowie Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych i Gimnazjum w Istebnej. Podczas akcji w 2006 r. zebrano kwotę 6187,91 zł. „W tym roku zebrana kwota była prawie dwukrotnie wyższa niż w zeszłym roku. Sześć tysięcy w skali całego kraju to kwota malutka, ale morze to też tylko pojedyncze kropelki wody” pisze autor artykułu na stronie Urzędu Gminy (www.ug.istebna.pl/?p=artykuly>Show&iArtykul=540). Interesujący natomiast jest fakt, iż ofiarność mieszkańców wzrosła dwukrotnie względem roku ubiegłego. Może to świadczyć o wzroście postaw pozytywnych wobec akcji charytatywnych, a co za tym zmierza, większym zaufaniu do takich akcji i osób ją przeprowadzających. oznacza to więc także wzrost poziomu

uogólnionego zaufania w danej społeczności.

Na podstawie zebranych informacji można stwierdzić, iż jednym ze źródeł kapitału społecznego w badanej gminie są z pewnością organizacje pozarządowe działające na terenie gminy Istebna. Liczba organizacji wyłączając te, o których wiadomo, że już nie istnieją lub trudno uzyskać informacje o ich aktywności wynosi 28 (łącznie z organizacjami nie wpisanymi do rejestru w starostwie powiatowym, a z którymi były przeprowadzane wywiady). Wskaźnik liczby organizacji na 1000 mieszkańców wynosi 2,54. Charakter organizacji działających na terenie gminy Istebna jest zróżnicowany, a ich liczba świadczy o dużej aktywności społecznej mieszkańców. Niektóre z tych organizacji współpracują ze sobą nawzajem, a także z samorządem lokalnym. Chociaż niektórzy przedstawiciele badanych organizacji uważali, iż samorząd nie docenia ich roli i nie wspiera dostatecznie ich działalności. Był to jeden z problemów jakie wymieniali członkowie badanych organizacji. Inne problemy dotyczyły braku miejsca spotkań, małego zaangażowania ze strony wszystkich członków danej organizacji, jak również problemu z naborem osób młodszych oraz problemy finansowe.

Innymi strukturami, nie mniej ważnymi, w których jest wytwarzany kapitał społeczny są grupy nieformalne działające przy parafiach. Grupy te są zróżnicowane pod względem profilu działalności i uczestnictwa, zarówno pod względem wieku parafian jak i liczby. Można zaobserwować zróżnicowaną aktywność w poszczególnych parafiach, nie zawsze tam, gdzie jest więcej parafian, grupy liczą więcej osób.

Wskaźnik zaangażowania w sprawy publiczne wyrażający się udziałem w wyborach na szczeblu krajowym i lokalnym, jak i uczestnictwo w różnego rodzaju wydarzeniach na terenie gminy jest dość wysoki, co świadczy o tym, iż ta forma kapitału społecznego jest dobrze rozwinięta. Podwojenie w stosunku do roku poprzedniego kwoty zebranej w czasie akcji Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy na terenie gminy Istebna pozwala wnioskować o wzroście uogólnionego poziomu zaufania społeczności badanej gminy.

Dokonana analiza pozwala stwierdzić, iż zasoby kapitału społecznego mierzone liczbą organizacji społecznych i rozmiarami partycypacji społecznej w gminie Istebna są dość wysokie. Pozwala to dostrzegać w nich ważne zasoby, które mogą być wykorzystane w rozwoju lokalnym.